

คำนำหน้ากับความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลในแง่ที่มีคำที่ไม่ใช่ชื่อพืชรวมอยู่ในข้อมูลด้วย เช่น ใบพลู เถย่านาง ต้นโพ คำว่า "ใบ เถ และต้น" ล้วนมีชื่อชื่อพืช แต่เป็นส่วนที่ปรากฏร่วมกับชื่อพืช ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาคำเหล่านี้อาจบอกความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อยได้ จึงไม่ได้ตัดส่วนนี้ออกไป แต่แยกออกมาศึกษาต่างหาก โดยเรียกคำเหล่านี้ว่า "คำนำหน้า"

ในบทนี้จะเสนอการวิเคราะห์คำนำหน้า โดยในขั้นแรกจะพิจารณาการแปรตามถิ่น จากนั้นจึงนำไปอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อย โดยจะแบ่งกล่าวเป็น 4 ตอน คือ ตอนแรกจะกล่าวถึงนิยามของคำนำหน้า ตอนที่สองเป็นการจำแนกประเภทของคำนำหน้า ตอนที่สามจะแสดงการแปรตามถิ่นของคำนำหน้า และตอนสุดท้ายจะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อยที่ได้จากการแปรตามถิ่นของคำนำหน้า

3.1 นิยามของคำนำหน้า

คำนำหน้า หมายถึง คำที่อยู่ในส่วนแรกของคำเรียกชื่อพืช มีลักษณะของการปรากฏที่ไม่สม่ำเสมอ¹ สามารถปรากฏได้ในพืชต่างชนิดซึ่งอยู่ต่างตระกูลกัน² โดยที่ส่วนหนึ่งส่วนใดของพืชต่างตระกูลเหล่านี้มิได้มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันแต่อย่างใด (ดูเหตุผลในการแยกคำนำหน้าเพิ่มเติม ใน 2.3.1 การแยกส่วนประกอบของคำเรียกชื่อพืช หน้า17)

¹ การปรากฏของคำนำหน้าในทุกภาษาถิ่นและภาษาถิ่นย่อย จะมีลักษณะ คือ พบบ้าง ไม่พบบ้าง

² พืชต่างตระกูล (Family) กัน มักไม่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ถ้าคล้ายคลึงกันก็น้อยกว่า ความคล้ายคลึงในพืชตระกูลเดียวกัน

จากนิยามของคำนำหน้าผู้วิจัยแยกคำนำหน้าทั้งหมดออกจากคำเรียกชื่อพืชของ ข้อมูลชุดนี้ได้ทั้งสิ้น 13 คำ คือ แก้ว, กก, ต้น, เคื่อ, เถา, ย่าน, ผัก, หญ้า, ดอก, ใบ, หัว, มะ (ปะ, หมะ, หมัก, บัก, มะ)¹ และ ลูก คำนำหน้าทั้ง 13 คำนี้ มีการใช้ที่แสดงความ คล้ายคลึงกันและความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยแปรไปตามถิ่นที่อยู่ของเจ้าของภาษา ซึ่งผู้ วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดในตอนต่อไป (ดู 3.3 การแปรของคำนำหน้า หน้า 39)

อนึ่งผู้วิจัยพบว่ามีคำกลุ่มหนึ่ง เช่น ข้าว, ถั่ว, แดง ฯลฯ มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับ คำนำหน้ามากคือเป็นคำที่อยู่ในส่วนแรกของคำเรียกชื่อพืชและปรากฏไม่สม่ำเสมอ เช่น เดียวกับคำนำหน้า แต่แตกต่างจากคำนำหน้าตรงที่กลุ่มคำเหล่านี้จะปรากฏกับพืชต่างชนิด กันที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน² หรือพืชต่างชนิดที่อยู่ต่างตระกูลกัน แต่ทั้งนี้พืชต่างตระกูลกัน

¹ คำ (ปะ, หมะ, หมัก, บัก, มะ) จัดเป็นรูปแปรของคำ มะ

² พืชต่างชนิดที่อยู่ในตระกูลเดียวกันนี้ จะมีความคล้ายคลึงกันมากกว่าพืชที่อยู่คนละตระกูล (พืชในตระกูลหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยพืชต่างชนิดกันเป็นจำนวนมาก) ความคล้ายคลึงกัน ของพืชต่างชนิดที่อยู่ในตระกูลเดียวกันมีมากน้อยไม่เท่ากันด้วย นักพฤกษศาสตร์ได้ กำหนดให้ชื่อแรกในชื่อพฤกษศาสตร์ของพืช เป็นตัวแสดงหมวดหมู่เช่นเดียวกับชื่อตระกูล (Family) ของพืชด้วย ดังนั้นเมื่อดูจากชื่อพฤกษศาสตร์ของพืชก็จะทราบว่าพืชต่างชนิด ในตระกูลเดียวกัน ชนิดใดคล้ายคลึงกับหรือแตกต่างจากพืชชนิดใดที่อยู่ในตระกูลเดียว กันได้ เช่น พืชตระกูลแตง (Family Cucurbitaceae) ซึ่งได้แก่

แตงไทย (*Cucumis melo* Linn.) แตงกวา (*Cucumis sativus* Linn.)

ฟักทอง (*Cucurbita pepo*) บวบกลม (*Luffa cylindrica* Roem.)

จะเห็นได้ว่า แตงไทย และ แตงกวา มีชื่อแรกในชื่อพฤกษศาสตร์เหมือนกัน ซึ่งเท่ากับ บอกให้ทราบว่า แตงไทย มีความคล้ายคลึงกันกับ แตงกวา มากกว่า ฟักทอง และ บวบกลม ซึ่งเป็นพืชชนิดอื่นที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน ผู้วิจัยเห็นว่าคำ ข้าว, ถั่ว, แดง ฯลฯ ในภาษาไทย ก็ทำหน้าที่คล้ายกับชื่อแรกของชื่อพฤกษศาสตร์

เหล่านั้นจะต้องมีส่วนหนึ่งส่วนใดของพืชเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน¹ ผู้วิจัยไม่จัดให้คำกลุ่มนี้เป็นคำนำหน้า แต่จะจัดให้เป็นส่วนหนึ่ง (ส่วนต้น)² ของชื่อพืช

3.2 ประเภทของคำนำหน้า

ผู้วิจัยจำแนกคำนำหน้าออกเป็น 3 ประเภท โดยอาศัยการกำหนดประเภทของพืช⁴ การจำแนกพืช⁵ การจำแนกผักและไม้ดอก⁶ รวมทั้งทัศนคติในการบริโภครูปของผู้ออกภาษา⁷ เป็นเกณฑ์สำคัญในการกำหนดประเภทของคำนำหน้า ผู้วิจัยเห็นว่า การจำแนกประเภทของคำนำหน้า จะช่วยให้เห็นขอบเขตและแนวทางการใช้คำนำหน้าแต่ละคำ ในแต่ละภาษาถิ่นได้ชัดเจนขึ้น ประเภทของคำนำหน้าที่จำแนกได้มีดังนี้

1 ส่วนหนึ่งส่วนใดของพืชที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ลักษณะการเรียงตัวของใบ สีหรือกลิ่นของดอก รสหรือลักษณะของผล เป็นต้น

2 ในงานวิจัยนี้ แบ่งชื่อพืชหลายพยางค์ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนต้น และ ส่วนท้าย ตัวอย่างเช่น "ข้าวโพด" มี ข้าว เป็น ส่วนต้น และ โพด เป็น ส่วนท้าย "ถั่วลิสง" มี ถั่ว เป็น ส่วนต้น และ ลิสง เป็น ส่วนท้าย

(ดูเกณฑ์ในการแบ่ง ส่วนต้น และ ส่วนท้ายของชื่อพืช ใน 2.3.3.1 หน้า 19)

4 การกำหนดประเภทของพืชตามลักษณะชนิดไม้ (เต็ม สมิตินันท์:2523)

5 การจำแนกพืชตามลักษณะเนื้อไม้และการเจริญเติบโต (สมเพียร เกษมทรัพย์ :2528)

6 การจำแนกประเภทของผักตามส่วนที่ใช้เป็นอาหาร(ธวัช ละเวารยะ2529:44) และการจำแนกไม้ดอกตามประโยชน์ใช้สอย(สมเพียร เกษมทรัพย์ 2528:3)

7 ทัศนคติในการบริโภครูปของผู้ออกภาษาที่ได้จากการสอบถาม มีดังนี้

ผัก ใช้เรียกพืชที่มนุษย์นิยมนำส่วนของใบและยอดอ่อนมาใช้เป็นอาหาร

หญ้า ใช้เรียกพืชที่มนุษย์ไม่นิยมใช้เป็นอาหาร (ส่วนใหญ่จะใช้เป็นอาหารสัตว์)

มีหญ้าหลายชนิดที่นำส่วนต่าง ๆ มาใช้ปรุงเป็นสมุนไพรแต่มีได้ใช้เป็นอาหาร

3.2.1 คำนำหน้าบอกประเภทหรือลักษณะนิสัยของพืช เป็นคำนำหน้าที่บอกให้ทราบว่า คำเรียกชื่อพืชที่มีคำนำหน้าประเภทนี้อยู่ เป็นพืชประเภทใดใน 4 ประเภท เช่น ไม้ต้น ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก หรือไม้เลื้อย¹ คำนำหน้าที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่ คำว่า เก้า กก ต้น เคือ เถา และย่าน ในพืชประเภทไม้ต้น จะมีคำนำหน้าบอกประเภทอยู่ 3 คำ คือ เก้า กก และต้น พืชประเภทไม้พุ่ม จะมีคำนำหน้าบอกประเภทอยู่เพียงคำเดียวคือ ต้น พืชประเภทไม้ล้มลุกก็เช่นเดียวกัน มีคำนำหน้าบอกประเภทอยู่เพียงคำเดียว คือ ต้น ส่วน พืชประเภทไม้เลื้อย จะมีคำนำหน้าบอกประเภทอยู่ 3 คำ เท่ากับจำนวนคำนำหน้าที่ใช้ใน ไม้ต้น คือ เคือ เถา และ ย่าน

-
- 1 ในงานวิจัยนี้ได้กำหนดประเภทตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืชไว้ 4 ประเภท ดังนี้
- 1) ไม้ต้น หมายถึง พืชที่มีเนื้อไม้มาก มีลำต้นสูงชะลูดจากพื้นดินขึ้นมาระยะหนึ่ง แล้วจึงแตกกิ่งก้านสาขาอยู่ในระดับสูง พืชประเภท ไม้ต้น ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ไม้ยืนต้น หมาก หรือปาล์ม และไม้ยืนต้นขนาดเล็ก
 - 2) ไม้พุ่ม หมายถึง พืชที่มีเนื้อไม้ และแตกกิ่งก้านสาขาในระดับใกล้กับผิวดิน ทำให้ดูเป็นกอ หรือเป็นพุ่ม พืชประเภท ไม้พุ่ม ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ไม้พุ่ม ไม้พุ่มขนาดเล็ก ไม้พุ่มกิ่งไม้ยืนต้นขนาดเล็ก และไม้พุ่มขนาดเล็กกิ่งไม้พุ่ม
 - 3) ไม้ล้มลุก หมายถึง พืชที่ไม่มีเนื้อไม้ ลำต้นไม่แข็งแรง ส่วนมากมีอายุสั้น พืชประเภท ไม้ล้มลุก ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ไม้ล้มลุกทั่วไป เฟิร์นน้ำ ไม้ล้มลุกในน้ำ และพืชจำพวกหญ้า
 - 4) ไม้เลื้อย หมายถึง พืชที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นเป็นหลักในการเลื้อยพันเสมอเพราะ ไม่สามารถทรงตัวอยู่ได้โดยลำพัง พืชประเภท ไม้เลื้อย ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย ไม้เถา ผักกูดหรือเฟิร์นที่มีลักษณะเลื้อยพัน และไม้ล้มลุกที่มีลำต้นทอดไปตามดิน หินหรือลำต้นของพืชอื่น

3.2.2 คำนำหน้าบอกส่วนของพืชที่นำมาใช้ เป็นคำนำหน้าที่บอกให้ทราบว่าชื่อพืชที่มีคำนำหน้าประเภทนี้อยู่เป็นพืชที่ผู้บอกภาษานิยมนำส่วนใดมาใช้ หรือส่วนใดเป็นส่วนสำคัญที่ผู้บอกภาษารู้จักกันดี เช่น ส่วนของดอก ส่วนของใบ ส่วนของผล หรือส่วนของราก เป็นต้น คำนำหน้าที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่คำว่า ดอก ใบ หัว มะ (ปะ หะ หมัก บัก มะ) และลูก ทั้งนี้การปรากฏของคำนำหน้าประเภทนี้จะสัมพันธ์กับส่วนใดส่วนหนึ่งของพืชซึ่งเป็นส่วนที่รู้จักกันดีนั้นด้วย กล่าวคือ พืชที่มี ดอก เป็นที่รู้จักกันดี¹ จะมีคำว่า ดอก ใช้เป็นคำนำหน้าในประเภทนี้ พืชที่ใช้ส่วนของ ใบ² ก็จะใช้คำว่า ใบ เป็นคำนำหน้าในประเภทนี้ พืชที่มี ผล เป็นที่รู้จัก³ จะใช้คำว่า มะ (ปะ หะ หมัก บัก มะ) และ ลูก เป็นคำนำหน้าในประเภทนี้ และสำหรับพืชที่มี ลำต้นหรือรากสะสมอาหาร⁴ จะใช้คำว่า หัว เป็นคำนำหน้าในพืชประเภทนี้

3.2.3 คำนำหน้าแสดงทัศนคติการนำมาใช้ เป็นคำนำหน้าที่บอกให้ทราบว่าพืชที่มีคำนำหน้าประเภทนี้อยู่ในคำเรียกชื่อพืช เป็นพืชที่ผู้บอกภาษานำมาใช้ทำอะไร เช่น นำมาใช้เป็นอาหาร นำมาใช้เป็นยา นำมาเลี้ยงสัตว์ หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ คำนำหน้าที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่คำว่า ผัก และ หญ้า ทั้งนี้การปรากฏของคำนำหน้าประเภทนี้จะสัมพันธ์กับการนำพืชนั้น ๆ ไปใช้ด้วย กล่าวคือ พืชที่นำมาเป็นอาหาร จะใช้คำนำหน้าว่า ผัก⁵ ส่วนพืชที่ไม่นิยมนำมาใช้เป็นอาหาร (อาจนำไปทำยา นำไปเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งพืชที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์) จะใช้คำนำหน้าว่า หญ้า

¹ เช่น ดอกบัว ดอกบัวหลวง ดอกกรัก เป็นต้น

² เช่น ใบเตย เป็นต้น

³ เช่น มะม่วง ลูกยอ เป็นต้น

⁴ เช่น หัวกระเทียม หัวขิง เป็นต้น

⁵ ดูการอภิปรายผล เกี่ยวกับการใช้คำว่า ผัก ในพืชบางชนิดที่ไม่ใช่เป็นอาหาร ในบทที่ 6

รายละเอียดการจำแนกประเภทของคำนำหน้าและคำนำหน้าพบในงานวิจัยนี้
ได้แสดงไว้ในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงคำนำหน้าที่พบในงานวิจัยนี้ แยกตามประเภทของคำนำหน้า

ประเภทของคำนำหน้า		คำนำหน้าที่พบในงานวิจัยนี้
คำนำหน้า บอก ประเภทของพืช	ไม้ต้น	แก้ว, กก, ต้น
	ไม้พุ่ม	ต้น
	ไม้ล้มลุก	ต้น
	ไม้เลื้อย	เคื่อ, เถา, ย่าน
คำนำหน้า บอก ส่วนที่นำมาใช้	ใบ	ใบ
	ดอก	ดอก
	ผล	มะ (บ๊ะ หมะ หมัก บัก มะ), ลูก
	ราก/ลำต้น สะสมอาหาร	หัว
คำนำหน้า บอก ทัศนะการนำมาใช้	เป็นอาหาร	ผัก
	ไม่เป็นอาหาร	หญ้า

จากตารางที่ 8 จะเห็นถึงขอบเขตและแนวทางการใช้คำนำหน้าแต่ละคำ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับประเภทของคำนำหน้า ดังนี้ คือ คำ แก้ว, กก, ต้น, เคียว, เถา และ ย่าน จะบอกประเภทของพืช โดย แก้ว, กก จะใช้กับพืชที่เป็นไม้ต้น ส่วนคำ ต้น ใช้ได้กับ ไม้ต้น ไม้พุ่มและไม้ล้มลุก คำว่า เคียว, เถา, ย่าน ใช้กับไม้เลื้อย ในขณะที่คำ ใบ, ดอก, มะ(และรูปแปร), ลูก และ หัว จะบอกส่วนที่นำมาใช้ สำหรับคำ ผัก, หญ้า จะแสดงทัศนคติการนำมาใช้

3.3 การแปรของคำนำหน้า

ในการศึกษาการแปรตามถิ่นของคำนำหน้าพบว่า คำนำหน้าที่มีการแปรมีอยู่ 3 ชุด คือ คำนำหน้าที่ใช้กับพืชประเภทไม้ต้น คำนำหน้าที่ใช้กับพืชประเภทไม้เลื้อย และ คำนำหน้าบอกส่วนผลของพืช ส่วนคำนำหน้าอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ คำนำหน้าพืชประเภทไม้พุ่ม คำนำหน้าพืชประเภทไม้ล้มลุก คำนำหน้าส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ใบ ดอก ฯลฯ และคำนำหน้าแสดงทัศนคติการนำมาใช้ เช่น ผัก หญ้า เป็นต้น ล้วนไม่มีการแปรตามถิ่นเกิดขึ้น (ดูตาราง 9)

ตารางที่ 9 แสดงคำนำหน้าแต่ละประเภทแยกตามภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อย

ภาษาถิ่น และ ภาษาถิ่นย่อย		ประเภทของคำนำหน้า									
		บอก ประเภทของพืช				บอก ส่วนต่าง ๆ ของพืช				บอกทัศนะ การนำมาใช้	
		ไม้ ต้น	ไม้ พุ่ม	ไม้ ล้มลุก	ไม้ เลื้อย	ส่วน ใบ	ส่วน ดอก	ส่วน ผล	ส่วน สะสม อาหาร	นิยม ใช้เป็น อาหาร	ไม่นิยม ใช้เป็น อาหาร
ภาษา คำเมือง	เชียงใหม่	เก้า	-	ต้น	เคือ	ใบ	ดอก	บ๊ะ	หัว	ผัก	หญ้า
	แพร่	เก้า	ต้น	-	เคือ	ใบ	ดอก	หมะ	หัว	ผัก	หญ้า
ภาษา ไทย ถิ่นอีสาน	เลย	กก	ต้น	ต้น	เคือ	ใบ	ดอก	หมัก	หัว	ผัก	หญ้า
	อุบล	กก	ต้น	-	เคือ	ใบ	ดอก	บัก	หัว	ผัก	หญ้า
ภาษา ไทย ถิ่นกลาง	อยุธยา	ต้น	ต้น	ต้น	เถา	ใบ	ดอก	มะ, ลูก	หัว	ผัก	หญ้า
	ระยอง	ต้น	ต้น	ต้น	เถา	ใบ	ดอก	มะ, ลูก	หัว	ผัก	หญ้า
ภาษา ไทย ถิ่นใต้	สุราษฎร์	ต้น	ต้น	-	ย่าน	ใบ	ดอก	ลูก	หัว	ผัก	หญ้า
	สงขลา	ต้น	ต้น	ต้น	ย่าน	ใบ	ดอก	ลูก	หัว	ผัก	หญ้า

3.3.1 คำนำหน้าที่มีการแปรตามถิ่น

คำนำหน้าที่มีการแปรตามถิ่นทั้ง 3 ชุดนั้น มีทั้งสิ้น 8 คำ คือ แก้ว,กก,ต้น
เคี้ยว,เถา,ย่าน,มะ(ปะหมะหมัก บัก มะ) และลูก โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดูตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 แสดงคำนำหน้าที่มีการแปรตามถิ่น

ภาษาถิ่น และ ภาษาถิ่นย่อย		ประเภทของคำนำหน้า		
		บอกประเภทของพืช		บอกส่วนที่นำมาใช้
		ไม้ต้น	ไม้เลื้อย	ส่วนผล
ภาษา คำเมือง	ภาษาเชียงใหม่	แก้ว	เคี้ยว	ปะ
	ภาษาแพร่	แก้ว	เคี้ยว	หมะ
ภาษา ถิ่นอีสาน	ภาษาเลย	กก	เคี้ยว	หมัก
	ภาษาอุบลราชธานี	กก	เคี้ยว	บัก
ภาษา ถิ่นกลาง	ภาษาอยุธยา	ต้น	เถา	มะ, ลูก
	ภาษาระยอง	ต้น	เถา	มะ, ลูก
ภาษา ถิ่นใต้	ภาษาสุราษฎร์ธานี	ต้น	ย่าน	ลูก
	ภาษาสงขลา	ต้น	ย่าน	ลูก

1) คำนำหน้าที่ใช้กับพืชประเภทไม้ต้น คำนำหน้าชุดนี้ประกอบด้วยคำว่า
 กก และต้น การแปรตามถิ่นของคำเหล่านี้มีดังนี้

ก ใช้กับ ไม้ต้น ในภาษาคำเมืองเพียงภาษาถิ่นเดียว

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	เก๋าะป่า	(ชม.)	"มะพร้าว"
	เก๋าสี	(ชม.)	"ไฟ"
	เก๋าะเป็ย	(ชม.พร.)	"ตะแบก"

กก ใช้กับ ไม้ต้น ในภาษาไทยถิ่นอีสานเพียงภาษาถิ่นเดียว

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	กกไฟ	(ชม.)	"ไฟ"
	กกเป็ย	(ชม.พร.)	"ตะแบก"

ต้น ใช้กับ ไม้ต้น ทั้งในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	ต้นไฟ	(อ.รบ.สฎ.สข.)	"ไฟ"
	ต้นเคียน	(สฎ.สข.)	"ตะเคียน"

2) คำนำหน้าที่ใช้กับพืชประเภทไม้เลื้อย คำนำหน้าชุดนี้ประกอบด้วย
 คำว่า เคือ เถา ย่าน การแปรตามถิ่นของคำเหล่านี้มีดังนี้

เคือ ใช้กับ ไม้เลื้อย ทั้งในภาษาคำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสาน

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	เคือผักแคบ	(ชม.พร.)	"ตำลึง"
	เคือเขาฮอ	(ล.อบ.)	"บอระเพ็ด"

เถา ใช้กับ ไม้เลื้อย ในภาษาไทยถิ่นกลางเท่านั้น

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	เถาย่านาง	(อ.ย.)	"ย่านาง"
	เถากระฉอด	(รบ.ย.)	"ลิเภา"

ย่าน ใช้กับ ไม้เลื้อย ในภาษาไทยถิ่นใต้เพียงภาษาถิ่นเดียวเช่นกัน

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	ย่านผักปลั่ง	(สฎ.)	"ผักปลั่ง"
	ย่านนาง	(สข.)	"ย่านาง"

3) คำนำหน้าบอกส่วนผลของพืช คำนำหน้าชุดนี้ประกอบด้วยคำว่า บะ หมะ หมัก บัก มะ และ ลูก ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า คำว่า บะ หมะ หมัก บัก และ มะ เป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน เนื่องจากคำเหล่านี้มีการแปรทางเสียงที่สามารถอธิบายได้ด้วยเกณฑ์ทางสัทศาสตร์ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า มะ เป็นตัวแทนของคำกลุ่มนี้ จากการใช้คำนำหน้าชุดนี้ของภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ พบว่า คำนำหน้า"มะ"(รวมทั้งรูปแปรอื่น ๆ) ใช้ร่วมกันถึงสามภาษาถิ่น คือใช้ในภาษาคำเมือง ภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยถิ่นกลาง

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	บะม่วง	(ชม.)	"มะม่วง"
	หมะม่วง	(พร.)	
	หมักม่วง	(ล.)	
	บักม่วง	(อบ.)	
	มะม่วง	(อบ.รบ.)	

ส่วนคำนำหน้าคำว่า ลูก พบว่า มีการใช้บ้างในภาษาไทยถิ่นกลาง แต่จะใช้กันมากในภาษาไทยถิ่นใต้

เช่น	คำเรียกชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	หน่วยอรรถ
	ลูกยอ	(อบ.รบ.สฎ.สข.)	"ยอ"
	ลูกอี๊ก	(สฎ.สข.)	"มะอี๊ก"

3.3.2 คำนำหน้าที่ไม่มีการแปรตามถิ่น

คำนำหน้าที่ไม่มีการแปรตามถิ่นมีอยู่ด้วยกัน 5 คำ ประกอบด้วย คำนำหน้าที่ใช้กับส่วนต่าง ๆ ของพืช ยกเว้นส่วนของผล และคำนำหน้าแสดงทัศนคติการนำมาใช้ คำนำหน้าเหล่านี้ได้แก่

- ใบ เป็นคำนำหน้าที่ใช้กับส่วนใบของพืช
- ดอก เป็นคำนำหน้าที่ใช้กับส่วนดอกของพืช
- หัว เป็นคำนำหน้าที่ใช้กับส่วนสะสมอาหารของพืช

ผัก เป็นคำนำหน้าที่ใช้กับพืชที่นิยมใช้เป็นอาหาร

หญ้า เป็นคำนำหน้าที่ใช้กับพืชที่ไม่นิยมใช้เป็นอาหาร

คำนำหน้าทั้ง 5 คำนี้ พบได้ในทุกภาษาไทยถิ่นและส่วนใหญ่จะใช้เหมือน ๆ กัน จึงจัดเป็นกลุ่มที่ไม่มีการแปรตามถิ่น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับคำเหล่านี้บางคำเพิ่มเติมดังนี้

ผัก ใช้กับพืชที่เป็นไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก และไม้เลื้อย ในทุกภาษาถิ่น เช่น ผักหนาม¹ ผักปลัง² ผักกระเจต³ เป็นต้น แต่ก็มีบ้างที่ภาษาคำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ ผัก กับพืชที่เป็นไม้ต้น เช่น ผักเหียด⁴ ผักไฮ⁵ เป็นต้น

หญ้า นิยมใช้กับไม้ล้มลุก เช่น หญ้าแห้วหมู⁶ หญ้าเมียงวาย⁷ แต่ก็มีบาง ภาษาถิ่นย่อยอย่างภาษาเชียงใหม่ ใช้ หญ้า ในไม้พุ่มและไม้เลื้อย เช่น หญ้าจี้หญอบ⁸ หญ้าตีนตักโต⁹

หัว ในภาษาไทยถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่น ใช้คำว่าหัว กับไม้ล้มลุกเท่านั้น เช่น หัวกระเทียม¹⁰ หัวกะทือ¹¹ หัวผักกาด¹² แต่สำหรับภาษาไทยถิ่นใต้จะใช้ หัว ทั้งในไม้ล้มลุกและไม้เลื้อย เช่น หัวมันหลา¹³

-
- 1 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ผักหนาม" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาไทยถิ่นทุกภาษา
 - 2 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ผักปลัง" ซึ่งเป็นไม้เลื้อย ใช้ในภาษาไทยถิ่นทุกภาษา
 - 3 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ผักกระเจต" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาไทยถิ่นกลาง
 - 4 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "เหียด" ซึ่งเป็นไม้ต้น ใช้ในภาษาคำเมือง
 - 5 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ไฮ" ซึ่งเป็นไม้ต้น ใช้ในภาษาไทยถิ่นอีสาน
 - 6 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "หญ้าแห้วหมู" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาไทยถิ่นกลาง
 - 7 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "สาบเสื่อ" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาเชียงใหม่
 - 8 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ไมยราบ" ซึ่งเป็นไม้พุ่ม ใช้ในภาษาเชียงใหม่
 - 9 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ลิเกา" ซึ่งเป็นไม้เลื้อย ใช้ในภาษาเชียงใหม่
 - 10 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "กระเทียม" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาระยอง
 - 11 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "กะทือ" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาเลย
 - 12 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "ผักกาดหัว" ซึ่งเป็นไม้ล้มลุก ใช้ในภาษาเชียงใหม่
 - 13 เป็นคำเรียกชื่อหน่วยอรรถ "มันเทศ" ซึ่งเป็นไม้เลื้อย ใช้ในภาษาสงขลา

การวิเคราะห์คำนำหน้าข้างต้นนี้ ยังไม่สามารถกล่าวให้ชัดเจนได้มากนัก เพราะจำนวนหน่วยย่อยที่ใช้ทดสอบมีพีชแต่ละประเภทมากบ้างน้อยบ้าง การเสนอการวิเคราะห์ในส่วนของคำนำหน้านี จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยสามารถกล่าวถึงได้ ซึ่งอาจใช้เป็นข้อสังเกตสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาถิ่นในงานต่อ ๆ ไป

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อยที่ได้จากการแปรของคำนำหน้า

การศึกษาการแปรตามถิ่นของคำนำหน้า ทำให้เห็นถึงการใช้คำนำหน้าที่แตกต่างกันในพีชแต่ละชนิดของแต่ละภาษาถิ่น การใช้คำนำหน้าในแต่ละภาษาถิ่นย่อยมีได้แตกต่างกันทั้งหมด ยังคงมีส่วนที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยเห็นว่าภาษาไทยถิ่นที่มีการใช้คำนำหน้าเหมือนกันน่าจะมี ความเกี่ยวข้องกันหรือมีความสัมพันธ์กันมากกว่า ภาษาไทยถิ่นที่ใช้คำนำหน้าต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์การแปรตามถิ่นของคำนำหน้ามาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยถิ่นย่อย ซึ่งจะแบ่งกล่าวเป็นความสัมพันธ์ภายในถิ่นเดียวกันและความสัมพันธ์ข้ามถิ่น ดังนี้

3.4.1 ความสัมพันธ์ภายใน

ความสัมพันธ์ภายในเป็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นย่อยในภาษาถิ่นใหญ่เดียวกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มีความใกล้ชิดกันมาก คือ จะใช้คำนำหน้าคำเดียวกันเสมอ การใช้คำนำหน้าคำเดียวกันของภาษาถิ่นย่อยที่อยู่ในถิ่นใหญ่เดียวกันนี้อาจเหมือนหรือต่างกับภาษาถิ่นย่อยของภาษาถิ่นอื่นก็ได้ ดูตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดง ความสัมพันธ์ภายใน ที่ได้จากการใช้คำนำหน้าที่มีการแปรตามถิ่น

ภาษาถิ่น และ ภาษาถิ่นย่อย		ประเภทของคำนำหน้า		
		บอกประเภทของพืช		บอกส่วนที่นำมาใช้
		ไม้ต้น	ไม้เลื้อย	ส่วนผล
ภาษา คำเมือง	ภาษาเชียงใหม่	เก้า	เคื้อ	บะ
	ภาษาแพร่	เก้า	เคื้อ	หมะ
ภาษา ไทย ถิ่นอีสาน	ภาษาเลย	กก	เคื้อ	หมัก
	ภาษาอุบลราชธานี	กก	เคื้อ	บัก
ภาษา ไทย ถิ่นกลาง	ภาษาอยุธยา	ต้น	เถา	มะ, ลูก
	ภาษาระยอง	ต้น	เถา	มะ, ลูก
ภาษา ไทย ถิ่นใต้	ภาษาสุราษฎร์ธานี	ต้น	ย่าน	ลูก
	ภาษาสงขลา	ต้น	ย่าน	ลูก

จากตารางที่ 11 คำนำหน้าที่ใช้กับ ไม้ต้น ของภาษาถิ่นย่อยในภาษา
คำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสาน จะเป็นคำนำหน้าที่ใช้เฉพาะถิ่น แตกต่างไปจากคำนำ
หน้าที่ใช้ในภาษาถิ่นย่อยของภาษาถิ่นอื่นๆ กล่าวคือภาษาถิ่นย่อยของภาษาคำเมืองจะ

ใช้คำว่า "แก้ว" ภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นอีสาน ก็จะใช้คำว่า "กก" ในขณะที่ คำว่า "คั่น" จะใช้ร่วมกันในภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้

คำนำหน้าที่ใช้กับ ไม้เลื้อย ของภาษาถิ่นย่อยในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ จะเป็นคำนำหน้าที่ใช้เฉพาะถิ่นเช่นกัน และแตกต่างไปจากคำนำหน้าที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ กล่าวคือ ภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นกลางทั้งสองภาษาจะใช้คำว่า "เถา" ภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นใต้ทั้งสองภาษาใช้คำว่า "ย่าน" ในขณะที่ภาษาถิ่นย่อยทั้งของภาษาคำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ คำว่า "เคื่อ" ร่วมกัน

สำหรับคำนำหน้าที่ใช้กับ ส่วนผลของพืช ของแต่ละภาษาถิ่นย่อยพบว่า ภาษาถิ่นย่อยของภาษาคำเมือง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นกลางใช้คำว่า "บ๊ะ" (เชียงใหม่) "หมะ"(แพร่) "หมัก"(เลย) "บัก"(อุบล) "มะ"(อุรุษยา, ระยอง) ส่วนคำนำหน้าคำว่า "ลูก" พบว่าใช้กันมากในภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นใต้ ทั้งภาษา สุราษฎร์และสงขลา คำ ๆ นี้ แม้จะพบได้ในภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยถิ่นกลางทั้ง ภาษาอุรุษยาและระยอง แต่ก็มิใช่น้อยกว่าภาษาไทยถิ่นใต้มาก

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาษาถิ่นย่อยในภาษาถิ่นเดียวกัน จะใช้คำนำหน้าคำ เดียวกันเสมอ

3.4.2 ความสัมพันธ์ข้ามถิ่น

ความสัมพันธ์ข้ามถิ่นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาที่อยู่ต่างถิ่นใหญ่กัน ทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นย่อยของภาษาถิ่นหนึ่งกับภาษาถิ่นย่อยของอีกภาษาถิ่นหนึ่ง และ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาถิ่นหนึ่งกับอีกภาษาถิ่นหนึ่ง ดูตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดง ความสัมพันธ์ข้ามถิ่น ที่ได้จากคำนำหน้าที่มีการแปรตามถิ่น

ภาษาถิ่น และ ภาษาถิ่นย่อย		ประเภทของคำนำหน้า			
		บอกประเภทของพืช		บอกส่วนที่นำมาใช้	
		ไม้ต้น	ไม้เลื้อย	ส่วนผล	
ภาษา คำเมือง	ภาษาเชียงใหม่	แก้ว	เคื่อ	บ๊ะ	
	ภาษาแพร่	แก้ว	เคื่อ	หมะ	
ภาษา ไทย ถิ่นอีสาน	ภาษาเลย	กก	เคื่อ	หมัก	
	ภาษาอุบลฯ	กก	เคื่อ	บัก	
ภาษา ไทย ถิ่นกลาง	ภาษาอยุธยา	ต้น	เถา	มะ, ลูก	
	ภาษาระยอง	ต้น	เถา	มะ, ลูก	
ภาษา ไทย ถิ่นใต้	ภาษาสุราษฎร์	ต้น	ย่าน	ลูก	
	ภาษาสงขลา	ต้น	ย่าน	ลูก	

ตารางที่ 12 การใช้คำนำหน้า เคื่อ กับพืชประเภทไม้เลื้อยเหมือนกัน ในภาษาคำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาคำเมือง กับภาษาไทยถิ่นอีสาน ในขณะที่อีกสองภาษาถิ่นคือภาษาไทยถิ่นกลาง จะใช้คำนำหน้าคำว่า

"เถา" และภาษาไทยถิ่นใต้จะใช้คำว่า "ย่าน" นำหน้าพืชประเภทไม้เลื้อย ทั้งนี้ยังเห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้จากการใช้คำนำหน้าคำว่า "ต้น" กับพืชประเภทไม้ต้นเช่นเดียวกัน ในขณะที่อีกสองภาษาถิ่น คือ ภาษาคำเมืองจะใช้คำว่า "เก้า" และภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้คำว่า "กก" กับพืชประเภทนี้

เมื่อพิจารณาการแปรของการใช้คำนำหน้าเรียกส่วนผล ก็ยังคงเห็นว่า ภาษาคำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก แม้จะใช้คำนำหน้าที่มีการแปรทางเสียงบ้างก็ตาม (ภาษาคำเมืองใช้ บะ หมะ ภาษาไทยถิ่นอีสานใช้ หมัก บัก) แต่ก็ถือว่าเป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกันได้ นอกจากนี้การใช้คำนำหน้ากับส่วนของผล ดูเหมือนจะบอกเพิ่มเติมว่า ภาษาไทยถิ่นกลางอาจเป็นภาษาลูกผสมระหว่าง ภาษาคำเมือง ภาษาอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้ ทั้งนี้เพราะภาษาไทยถิ่นกลางใช้คำนำหน้าคำว่า "มะ" ซึ่งเหมือนกับภาษาคำเมืองและภาษาไทยถิ่นอีสานและใช้คำว่า "ลูก" ซึ่งเหมือนกับภาษาไทยถิ่นใต้

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นที่ได้จากการแปรของการใช้คำนำหน้าที่บอกประเภทของพืชว่าเป็นไม้ต้น และไม้เลื้อยนี้ ดูเหมือนว่าจะแบ่งภาษาไทยถิ่นออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่อยู่ทางตอนบนของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ภาษาคำเมืองและภาษาอีสาน กับกลุ่มที่อยู่ทางตอนล่างของประเทศไทยซึ่งได้แก่ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ นอกจากนี้ การแปรของคำนำหน้าที่บอกส่วนผลของพืช จะช่วยแสดงว่าภาษาในกลุ่มแรกมีความสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

